

Jeskyně Na Pomezí, 70 let od zpřístupnění veřejnosti

Petr Zajíček

Krasové oblasti severní Moravy a Slezska prodělaly dlouhodobý a složitý geologický vývoj. Horniny, které utvářejí tato území, prošly procesy metamorfózy. Tím došlo k přeměně původních organogenních vápenců devonského stáří na vápence krystalické,

tedy mramory. Nejrozsáhlejším jeskynním systémem vytvořeným v mramorech u nás je podzemní soustava jeskyně Na Pomezí – Liščí díra s délkou téměř dva kilometry. Před 70 lety byly prostory jeskyně Na Pomezí zpřístupněny veřejnosti.

Překrásný krápníkový útvar „Záclona“. Foto Petr Zajíček, SJČR

JESKYNĚ NA POMEZÍ	
Rok objevu:	(1937), 1949
Rok zpřístupnění veřejnosti:	1950
Celková délka/	
+ jeskyně Liščí díra:	1 430 m/1870 m
Denivelace:	47 m
Délka zpřístupněného okruhu:	450 m
Průměrná teplota:	8 °C
Průměrná roční návštěvnost:	50 000

Počátky vzniku krasových oblastí v okolí Jeseníků a Rychlebských hor sahají až do prvohor, období středního až svrchního devonu. V této době byla oblast dnešní Moravy zalita mořem a docházelo zde k intenzivní sedimentaci vápničných pozůstatků mořské fauny. Z nich vznikly postupnou konsolidací vrstvy vápenců místy mocných až 2 km. V průběhu dalšího geologického vývoje byla tělesa vápenců rozlámána. Některá z nich zůstávala obnažena na povrchu, což je příklad Moravského krasu. Jiné části byly zatlačeny mladšími horninami do velké hloubky. Ty prodělaly působením vysokých teplot a tlaku rekrystalizaci, kdy původní organické struktury v hornině zanikly. V podobě mramorových čoček pak byly v období třetihor během alpinského vrásnění zpětně vyzdviženy na povrch a začaly podléhat krasovnění. Jednou z těchto oblastí je i kras Na Pomezí.

Dlouho ukryvaná tajemství v podzemí pod sedlem Na Pomezí

Na vzniku a tvorbě povrchových a podzemních krasových jevů v šikmo uložených pruzích krystalických vápenců mezi sedlem Na Pomezí a hřebenem Smrčnicku se podílely atmosférické vody a drobné povrchové toky. Korozní a erozní činnosti vod přispívalo i mrazové zvětrávání v průběhu ledových dob. Postupně tak vznikala soustava puklin, dutin, komínů, chodeb i větších jeskynních prostor, které tvoří jeden hydrografický systém. Z toho však byly dříve známy jen povrchové projevy, Smrčnické propadání a několik nevýrazných závrtů. Existenci jeskyní a propastí začala odkrývat až těžba mramorů v Havránkově lomu ve 30. letech 20. století. Během postupující těžby byly nejdříve objeveny dvě rourovité propasti a krátce poté dne 31. 7. 1936 propastovitá jeskyně Rasovna. Lidé, kteří ji prostoupili, byli překvapeni rozlehlostí prostor spadajících do hloubky 60 metrů a bohatou krápníkovou výzdobou. Jeskyně pak byla v dalších letech i desetiletích

Skupina objevitelů jeskyně Na Pomezí. Archiv SJČR

Návštěvníci v dómu U kazatelny. Foto Petr Zajíček, SJČR

volně přístupná a první odborné zprávy se objevily až mnohem později. Mezitím, zvláště pak v prvních letech po objevu, v ní byla devastována krápníková výzdoba.

V roce 1937 byl po odstřelu v Havránkově lomu odkryt vchod do další jeskyně. Z té doby však o ní neexistuje žádný písemný záznam. Dle in-

formací se v ní však následně ukryval sudetoněmecký Ordner. Události kolem této jeskyně tak nabraly spád až po druhé světové válce.

Objev jeskyně Na Pomezí a její zpřístupnění veřejnosti

Systematickým speleologickým průzkumem jeskyní krasu Na Pomezí se začali zabývat až

Provozní budova jeskyně Na Pomezí.
Foto Petr Zajíček, SJČR

Zimující vrápenci v Královském dómu.
Foto Petr Zajíček, SJČR

členové nově vzniklé amatérské výzkumné skupiny při turistickém odboru Sokol Jeseník v roce 1949. Jejich hlavním cílem výzkumu byl Havránkův lom. Dne 28. 8. rozšířili nevelký otvor pod skalní stěnou a pronikli do těsného komínu, který ústil do větší krasové prostory. Během krátké doby pak objevili rozsáhlý jeskynní systém s bohatou krápníkovou výzdobou. V jedné z odlehlých prostor blízko povrchu našli na stěnách několik nápisů „Kurt Höhle“. U některých byl uvedený letopočet 1937. Nápis vytvořil zmíněný Ordner, který se v prostoru před válkou ukrýval. Jeskyně byla v průběhu prvních objevných akcí prostoupena v téměř celém rozsahu, jak je známa dnes, a byla nazvána jeskyně Na Pomezí.

Její objev vyvolal velký ohlas a zaujal mnoho badatelů z jiných krasových oblastí. Proto také byla hned od začátku snaha tento zajímavý jeskynní systém zpřístupnit veřejnosti.

První část v délce 130 metrů byla po terénních úpravách nevelkého rozsahu zpřístupněna turistům již 16. 5. 1950. U vchodu byly vybudovány dvě dřevěné chaty s pokladnou a občerstvením. Zároveň se o nově objevené jeskyně začal intenzivně zajímat jeden z našich nejvýznamnějších krasových badatelů Vladimír Panoš. Studoval charakter podzemních prostor, popsal vznik a vývoj jejich různých částí a zároveň se podílel na zpřístupnění dalších partií veřejnosti. V letech 1954–1955 vyprojektoval dvě štolu v protilehlých částech systému, které pak posloužily jako vchod a východ návštěvního okruhu. V této době provozoval jeskyně

národní podnik Turista, pod jehož záštitou byly prováděny rozsáhlé úpravy návštěvní trasy. Od roku 1958 bylo provozovatelem jeskyně Na Pomezí Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci, které nechalo v roce 1975 postavit novou provozní budovu. V roce 1991 pak přešly všechny zpřístupněné jeskyně České republiky do odborné péče a správy státní instituce Ministerstva životního prostředí (dnes Správa jeskyní České republiky).

V letech 2004–2005 proběhly v jeskyni Na Pomezí rozsáhlé rekonstrukce návštěvní trasy a elektrického osvětlení. Velmi pozitivním přínosem těchto prací bylo odstranění mnoha umělých zakládek a zídek, uměle navršených v některých prostorách kolem chodníků z dob prvních zpřístupňovacích prací. Tím se odkryla řada zákoutí, odboček a zajímavých útvarů, které byly zataraseny a návštěvníkům tak během prohlídky zapovězeny. Po rekonstrukcích získal návštěvní okruh mnohem vyšší estetickou úroveň a řada zpřístupněných částí jeskyně získala zpět svůj původní přírodní ráz.

V krasu Na Pomezí probíhá i mnohaletý speleologický výzkum, během kterého byly objeveny nové části v jeskyni Na Pomezí, ale i nové jeskyně. Největším úspěchem amatérských jeskyňářů byl významný objev v nedaleké jeskyni Liščí díra, jejíž vstupní část byla známa od roku 1949. V roce 2007 zahájili v jejích koncových partiích vyklízení kamenné suti a hlín. V lednu roku 2008 se jim podařilo proniknout do překvapivě mohutného dómu s nádhernou

krápníkovou výzdobou. Byl nazván Rumový dóm a s rozměry 40 x 20 x 15 metrů je v současné době největší prostorou krasu Na Pomezí. Zároveň se Liščí díra podařilo speleologům fyzicky propojit s jeskyní Na Pomezí. Celý systém má dnes 1870 metrů.

Prohlídková trasa jeskyní Na Pomezí

Vstupní areál se nachází u silnice za sedlem Na Pomezí směrem k Vápenné. Do podzemních prostor se návštěvníci dostávají uměle proraženou vstupní štolou, která ústí do prvního prostoru nazvané Ledový dóm. Tato strmě upadající část byla nazvána podle charakteristické výzdoby jeskyně, bělostných sintrových náteků a kaskád. Největší útvar je vysoký několik metrů a připomíná zamrzlý vodopád. Plochý strop Ledového dómu je pokryt stovkami drobných stalaktitů a působí jako plastická mapa hornaté oblasti. Z Ledového dómu trasa pokračuje po schodišti do nižší úrovně, na které je vytvořena podstatná část chodeb celého jeskynního komplexu. Okolo největšího krápníku zpřístupněné části jeskyně, téměř dva metry vysokého stalagnátu zvaného Maják, pokračují návštěvníci kolem zajímavých krápníkových forem do dómu U Smuteční vrby. Dominantou je průsvitný útvar připomínající symbolický strom na kraji jezírka se sintrovými hrázkami a jeskynními perlami. V prostoru, která v jednom směru vybíhá šikmo nahoru a přechází v komín, je uměle osázeno několika stalagmitů, které musely být odlomeny v místech budování chodníků (např. „Šikmá věž v Pise“, „Turecký hřbitov“, „Praděd“). Puklinová chodba za „Tureckým

hřbitovem“ vede do rozsáhlých, veřejnosti nepřístupných částí objevených v květnu roku 1953 a nazývaných Májové jeskyně.

Z dómu U Smuteční vrby pokračuje horizontální, vodou modelovaná chodba s erozním stropním korytem kolem dalšího výrazného krápníkového uskupení. Za sebou uspořádané sintrové hrázky se nazývají „Římské lázně“. Celému zákoutí dominuje průsvitná, barevně strukturovaná záclona. Nad tímto útvarem je dobře viditelná úzká puklinová chodba, která vede do spleťtého systému prostor tzv. Labyrintu. Pokračující chodba se zajímavou modelací a facetami, které dokládají jejich dřívější tvorbu proudící vodou v plném profilu, zavede návštěvníky do dalšího prostoru s bohatou krápníkovou a sintrovou výzdobou – Bílého dómu. Její stěny zdobí sněhobílé náteky a ve stropních partiích je množství stalaktitů různých tvarů a velikostí. Průvodce zde během prohlídky upozorní návštěvníky na některé pojmenované krápníkové útvary, jako např. Indickou pagodu, Sloní ucho, Vosí hnízdo či Sedící sovu. Za Bílým dómem vede návštěvní okruh do nejnižší úrovně jeskyně. Po levé straně jsou vidět prostory odkryté během posledních rekonstrukcí. Nachází se zde i jezírko se statickou hladinou. Trasa prochází spodní částí Královského dómu, jehož horní část byla v dřívějších dobách též veřejnosti zpřístupněna. Prostory vysoká 25 metrů propojuje dvě jeskynní úrovně a vznikla zřícením skalní přepážky mezi těmito dvěma patry. Stropní partie Královského dómu a přilehlé prostory jsou významným zimovištěm letounů, převážně vrápenců malých. Návštěvní okruh pokračuje do tzv. Kanálové chodby, která bývá za povodňových stavů zaplavována vodou. Stěny a puklinové odbočky mají bohatou výzdobu v podobě bílých a béžových sintrových kaskád. V těsné blízkosti procházejí návštěvníci kolem mohutného kuželovitého stalaktitu pojmenovaného „Srdce“. Následuje výstup strmým schodištěm kolem pukliny nazývané „Peklo“ do dómu U Kazatelny. Z této prostoru vede odbočka k veřejnosti nepřístupné části jeskyně, k bývalému jednosměrnému vstupu a výstupu z jeskyně z počátku zpřístupnění a také do horní části Královského dómu. V dómu U kazatelny je za zábradlím na dně jeskyně jeden z hlavních krápníkových symbolů jeskyně Na Pomezí vytvořený na úlomku větve. Objeviteli byl tento útvar nazván Zkamenělý pes. Prostory dómu zdobí řada dalších pozoruhodných sintrových útvarů, jako Baldachýn nad kazatelnou či Žena

Detail z interiéru jeskyně Na Pomezí. Foto Petr Zajíček, SJČR

Průsvitné záclony a sintrové náteky – typická výzdoba jeskyně Na Pomezí. Foto Petr Zajíček, SJČR

s dítětem v náručí, Bugatka nebo Indián v kánoi. Poslední zastavení před výstupní umělou štolou je v Bahenním dómu. Právě tato prostora byla roku 1937 objevena a nacházejí se v ní již zmíněné nápisy „Kurt Höhle“.

Jeskyně Na Pomezí patří k významným krasovým lokalitám v České republice. Některé její charakteristické prvky dokreslují zajímavý

geologický vývoj území. Spleťtost a rozsah podzemních prostor vypovídá o tom, že i nevelká krasová tělesa mohou v podzemí skrývat dutiny překvapujících dimenzí. A bohatá krápníková výzdoba je atraktivním lákadlem pro turisty na citlivě zpřístupněné návštěvní trase. Jeskyně Na Pomezí je společně s dalšími krasovými jevy, které s ní souvisejí, národní přírodní památkou.